

UWAGI ANALITYCZNE

UDZIAŁ DOCHODÓW Z DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ W DOCHODACH OGÓŁEM GOSPODARSTW DOMOWYCH

W Powszechnym Spisie Rolnym w woj. dolnośląskim spisano 140,7 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, w tym 82,7 tys. (tj. 58,8%) o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Pozostałe 58,0 tys. (tj. 41,2%) to ujęte łącznie gospodarstwa o powierzchni do 1 ha użytków rolnych i właściciele zwierząt gospodarskich.

Z ogólnej liczby gospodarstw domowych użytkujących indywidualne gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wyodrębniono pięć grup gospodarstw według **głównego źródła dochodów** (przekraczającego 50% dochodów) ogółem:

- ❑ 23,0 tys. gospodarstw, dla których głównym źródłem dochodu była działalność rolnicza,
- ❑ 21,9 tys. gospodarstw, dla których praca najemna poza gospodarstwem była głównym źródłem dochodu,
- ❑ 17,7 tys. gospodarstw, dla których emerytura i renta stanowiły główne źródło dochodu,
- ❑ 7,2 tys. gospodarstw, dla których pozarolnicza działalność gospodarcza była głównym źródłem dochodu,
- ❑ 4,8 tys. gospodarstw, w których dochody z niezarobkowych źródeł (innych niż emerytura i renta) przeważają w łącznych dochodach gospodarstwa domowego.

Ponadto odnotowano 8,1 tys. gospodarstw (tj. 9,8%) o mieszanych źródłach dochodu bez zdecydowanej przewagi któregośkolwiek z nich, w tym dla blisko 34% gospodarstw (2,7 tys.) łączne dochody z działalności rolniczej i pracy najemnej stanowiły ponad 50% ogółu dochodów.

Ponad 101 tys. gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego udzielając odpowiedzi na pytania dotyczące źródła dochodów gospodarstwa domowego w sezonie 2001/2002, określiło jaką część dochodu dostarczyło gospodarstwo rolne. Z danych tych wynika, że dla 27,2% gospodarstw indywidualnych dochody z działalności rolniczej stanowiły 50% i więcej dochodów ogółem, natomiast blisko dwie trzecie gospodarstw uzyskiwało dochody z rolnictwa mniejsze niż 30% ogólnych dochodów gospodarstwa domowego.

Tabl. 1. Gospodarstwa indywidualne według udziału dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	Gospodarstwa z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego		
	ogółem	do 1 ha użytków rolnych	powyżej 1 ha użytków rolnych
O g ó ł e m: w tysiącach	140,7	58,0	82,7
w odsetkach	100,0	41,2	58,8
W tym gospodarstwa uzyskujące dochody z działalności rolniczej:			
w tysiącach.....	101,6	37,2	64,5
w odsetkach według udziału dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem:			
poniżej 30%	65,4	92,8	49,6
30-50	7,4	1,9	10,5
50-100	27,2	5,4	39,9
w tym 90% i więcej	17,4	4,1	25,1

Wśród gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych również występuje znaczący udział dochodów spoza rolnictwa w ogólnych dochodach gospodarstw domowych. Spośród 64,5 tys.

gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, które udzieliły informacji o sytuacji ekonomicznej dla 26,8% gospodarstw dochody z działalności rolniczej stanowiły mniej niż 10% dochodów ogółem, a dla 39,9% gospodarstw - 50% i więcej. Tylko dla 25,1% gospodarstw dochody z rolnictwa stanowiły ponad 90% dochodów ogółem.

Udział dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego jest ściśle związany z wielkością gospodarstw, gdyż powierzchnia użytków rolnych w znacznym stopniu określa ich możliwości produkcyjne. Udział ten zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa rolnego i wahał się od 3,0% w gospodarstwach o powierzchni 0,10-1,0 ha UR do 82,5% w gospodarstwach o powierzchni 50 ha i więcej. Udział ten był także bardzo zróżnicowany w poszczególnych powiatach.

Wśród gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej najliczniejszą grupę (poza gospodarstwami o powierzchni do 1 ha UR włącznie) stanowiły gospodarstwa o powierzchni 1-2 ha UR (16,8 tys., tj. 26,0% gospodarstw powyżej 1 ha UR). Jednak dla większości z nich (52,4%) dochody z działalności rolniczej stanowiły mniej niż 10% dochodów ogółem.

Gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha UR było 1676 i zdecydowana większość z nich z działalności rolniczej uzyskiwała ponad 90% dochodów ogółem.

Odsetek gospodarstw uzyskujących z działalności rolniczej do 30% dochodów ogółem wyraźnie zmniejsza się w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa. Udział gospodarstw, które z działalności rolniczej uzyskują 30-67% dochodów był najwyższy w grupie gospodarstw o powierzchni 7-10 ha; udział grup o znacznym udziale dochodów z działalności rolniczej (67-90%) zaznaczał się wyraźniej od powierzchni 7 ha i więcej. Natomiast odsetek gospodarstw uzyskujących ponad 90% dochodów z rolnictwa jest szczególnie wysoki w gospodarstwach o powierzchni powyżej 20 ha. W tej grupie obszarowej ponad połowa wszystkich gospodarstw uzyskuje dochody z rolnictwa stanowiące 90% i więcej dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Jednakże dochody z innych (pozarolniczych) źródeł odgrywają znaczącą rolę we wszystkich gospodarstwach, nawet tych największych - 90% i więcej dochodów z działalności rolniczej uzyskuje około 70% omawianych gospodarstw o powierzchni ponad 50 ha.

Wśród gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej najliczniejsza była grupa gospodarstw 4-5 osobowych (38,3% ogólnej liczby gospodarstw) i 2-3 osobowych (36,3% gospodarstw). Jednak dochody z działalności rolniczej stanowiły dla większości z tych gospodarstw mniej niż 10% dochodów ogółem – odpowiednio dla 40,6% i 49,2% tych gospodarstw.

W gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w miarę wzrostu liczby osób w gospodarstwie domowym wzrasta ilość gospodarstw, których udział dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem mieści się w granicach 50-90%.

Dochody z działalności rolniczej stanowiły prawie wyłącznie jedyny dochód dla ok. 37,9% gospodarstw jednoosobowych.

We wszystkich grupach gospodarstw domowych użytkujących gospodarstwa rolne o powierzchni do 1 ha użytków rolnych udział dochodów z działalności rolniczej był podobny, tzn. ok. 70% tych gospodarstw uzyskiwało dochody z rolnictwa nie przekraczające 10% dochodów ogółem, a tylko dla około jednej piątej dochody z rolnictwa stanowiły 10-30% dochodów ogółem.

Spośród spisanych gospodarstw indywidualnych uzyskujących dochody z działalności rolniczej 36,9% produkowało **głównie na własne potrzeby** (wartość sprzedaży produktów rolnych w sezonie 2001/2002 była

niższa od 3 tys. zł), a 36,5% **głównie na rynek**. Pozostali użytkownicy gospodarstw zadeklarowali, że prowadzą produkcję rolniczą **wyłącznie na potrzeby własne** (24,2%) bądź jej nie prowadzą.

W grupie gospodarstw produkujących głównie na własne potrzeby przeważały gospodarstwa uzyskujące z działalności rolniczej mniej niż 10% i 10-30% dochodów ogółem (odpowiednio: 73,4% i 16,8%).

Wśród gospodarstw produkujących głównie na rynek najczęściej było gospodarstw o udziale dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem w wysokości 90-100% (35,7%).

W zbiorowości gospodarstw uzyskujących z działalności rolniczej ponad 90% dochodów ogółem wraz ze wzrostem wartości sprzedaży rośnie udział dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem – od 17,9% przy wartości sprzedaży 3-5 tys. zł do 72,4% przy wartości sprzedaży 100 tys. zł i więcej.

Gospodarstwa indywidualne o powierzchni do 1 ha użytków rolnych w zdecydowanej większości wykorzystywali wytworzoną produkcję rolniczą na własne potrzeby - 92,9% (w tym 42,7% wyłącznie na własne potrzeby), a tylko nieliczne - 3,9% - przeznaczały ją głównie na rynek. Należy zaznaczyć, że wśród gospodarstw z tej grupy obszarowej realizujących produkcję towarową występowały wszystkie kategorie sprzedaży (nawet te o skali 100 tys. zł i więcej), jednakże zdecydowana większość z nich nie uzyskiwała z tego tytułu znaczących dochodów - dla 84,2% gospodarstw produkujących głównie na rynek mieściły się one w kwocie 3-15 tys. zł rocznie.

W grupie gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych produkujących głównie na rynek 54,5% wykazało roczną sprzedaż w kwocie 3-15 tys. zł. Produkcję towarową w wysokości 25 tys. zł i więcej uzyskało 10,2 tys. gospodarstw (ponad 28%), co stanowiło 15,8% zbiorowości gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

TOWAROWA PRODUKCJA ROLNICZA W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

W roku gospodarczym 2001/2002 w woj. dolnośląskim 75,0 tys. gospodarstw wytworzyło na rynek produkcję rolniczą o łącznej wartości 2056,0 mln zł. W towarowej produkcji rolniczej znaczący udział – 73,8% - miały gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Tabl. 2. Towarowa produkcja rolnicza w roku 2001/2002

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa indywidualne			Gospodarstwa pozostałe
		razem	o powierzchni użytków rolnych		
			do 1 ha	powyżej 1 ha	
Gospodarstwa realizujące produkcję towarową :					
w tysiącach	75,0	74,7	20,1	54,6	0,3
w odsetkach.....	100,0	99,6	26,9	73,1	0,4
w % ogólnej liczby gospodarstw	53,1	53,1	34,7	65,9	59,4
Wartość produkcji towarowej:					
ogółem: w mln zł.....	2056,0	1572,9	55,5	1517,4	483,2
w odsetkach	100,0	76,5	2,7	73,8	23,5
w tym w gospodarstwach produkujących głównie na rynek w % ogółem	99,0	98,6	89,5	99,0	100,0

Na 1 gospodarstwo rolne przypadała przeciętnie sprzedaż produktów rolnych w kwocie 27,4 tys. zł, a na 1 gospodarstwo indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR – 27,8 tys. zł. Wartość produkcji towarowej w przeliczeniu na 1 gospodarstwo rosła wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa i dla gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha wahała się od 3,3 tys. zł dla gospodarstw o powierzchni 1-2 ha do 8,3 mln zł dla powierzchni 1000 ha i więcej.

Produkcja towarowa przypadająca na 1 ha UR w gospodarstwach rolnych wyniosła 2,3 tys. zł. Jej wartość była stosunkowo mało zróżnicowana w grupach obszarowych powyżej 1 ha UR. Najmniejszą wartość produkcji towarowej uzyskiwały gospodarstwa o powierzchni 5-7 ha i 4-5 ha (po 1,7 tys. zł). Jednak gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1000 ha uzyskiwały ponad dwukrotnie większą wartość produkcji towarowej niż średnia w województwie – 4,8 tys. Poziom produkcji towarowej w gospodarstwach indywidualnych powyżej 1 ha w przeliczeniu na jednostkę powierzchni był zróżnicowany w poszczególnych powiatach i wahał się od 772 zł w powiecie kamiennogórskim do 3569 zł w Legnicy.

Produkcja towarowa przypadająca na 1 pełnozatrudnionego w gospodarstwach rolnych wyniosła 28,5 tys. zł, a w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR – 25,1 tys. zł. Jej wartość była w dużym stopniu związana z wielkością gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach o powierzchni do 7 ha UR była niższa od średniej dla województwa o 62-74%. W wyższych grupach obszarowych wskaźnik ten systematycznie wzrasta, osiągając poziom 2,6 razy wyższy od średniej wojewódzkiej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni 50-100 ha, i ponad 10 razy wyższy w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni 1000 ha i więcej.

Odnotowano wyraźną zależność między jakością gleb a poziomem sprzedaży. Największą część towarowej produkcji rolniczej - 62,4% (tj. 1283,0 mln zł) zrealizowano w gospodarstwach o najwyższych wskaźnikach jakości, a najmniejszą w gospodarstwach posiadających bardzo słabe gleby (o wskaźniku jakości gleb poniżej 0,4) – 3,7% (tj. 76,2 mln zł).

Tabl. 3. Towarowa produkcja rolnicza w gospodarstwach indywidualnych^a

Wyszczególnienie	Towarowa produkcja rolnicza				
	ogółem	według wskaźnika jakości użytków rolnych w gospodarstwie			
		poniżej 0,4	0,4-0,7	0,7-1	1 i więcej
		na 1 ha użytków rolnych w złotych			
O g ó ł e m.....	2221	1464	1697	2257	2403
Gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych:					
1 – 5 ha.....	2081	1687	2186	1754	2245
5 – 10.....	1803	2087	1334	1584	1979
10 – 15.....	2139	1726	2637	2028	2092
15 – 20.....	2144	1020	1259	1659	2740
20 ha i więcej.....	2374	1152	1557	2584	2551

^a O powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wśród gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych realizujących produkcję towarową ok. 65% stanowiły gospodarstwa towarowe, tzn. te które sprzedawały w badanym okresie produkty rolne w kwocie 3 tys. zł i więcej. Pozostałe 35% gospodarstw prowadziło działalność rolniczą głównie na własne potrzeby, a tylko część wytworzonej produkcji - o wartości nieprzekraczającej 3 tys. zł - przeznaczało na rynek.

Średni poziom produkcji towarowej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych produkujących głównie na potrzeby własne wyniósł 823 zł, zaś w gospodarstwach produkujących głównie na rynek - 42 tys. zł. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wartość sprzedaży

w gospodarstwach towarowych była 10-krotnie większa niż w gospodarstwach produkujących głównie na potrzeby własne.

W gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR posiadających zwierzęta gospodarskie wartość towarowej produkcji rolniczej na 1 gospodarstwo wyniosła 32,7 tys. zł i zwiększała się w miarę wzrostu liczby zwierząt – od 8,6 tys. zł w gospodarstwach posiadających poniżej 1 sztuki dużej do 18,9 mln zł w gospodarstwach posiadających 100 sztuk dużych i więcej. Wyższą od przeciętnej wartość produkcji towarowej w przeliczeniu na 1 gospodarstwo uzyskały gospodarstwa posiadające co najmniej 10 sztuk dużych i więcej.

Wyższe od przeciętnych wskaźniki produkcji towarowej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych i na 1 pełnozatrudnionego uzyskały gospodarstwa posiadające stada 20 sztuk dużych i więcej. Najwyższy poziom produkcji towarowej uzyskały gospodarstwa rolne posiadające 500 sztuk dużych i więcej: w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych - 4-krotnie przewyższający średnią dla województwa, a na 1 pełnozatrudnionego - 17-krotnie.

Ponad 87% towarowej produkcji rolniczej gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych dostarczały te gospodarstwa, których użytkownikami byli mężczyźni. Gospodarstwa prowadzone przez mężczyzn charakteryzują zdecydowanie wyższe wskaźniki produkcji towarowej, zarówno w przeliczeniu na 1 gospodarstwo (mężczyźni – 29,1 tys. zł, kobiety – 11,8 tys. zł), na 1 ha użytków rolnych (mężczyźni – 2,2 tys. zł, kobiety – 1,7 tys. zł) oraz na 1 pełnozatrudnionego (mężczyźni – 25,5 tys. zł, kobiety – 12,8 tys. zł). Najwyższe wskaźniki osiągnęły gospodarstwa prowadzone przez mężczyzn w wieku 45-64 lat, a najniższe w wieku 65 lat i więcej.

Natomiast wśród gospodarstw, których użytkownikami były kobiety najwyższe parametry produkcji towarowej uzyskały gospodarstwa prowadzone przez osoby młode - w wieku poniżej 25 lat.

Blisko 50% produkcji towarowej realizowane było w gospodarstwach prowadzonych przez użytkowników mających wykształcenie podstawowe (i bez wykształcenia) oraz zasadnicze zawodowe.

Gospodarstwa, których użytkownicy deklarowali wykształcenie wyższe zrealizowały 14,7% rolniczej produkcji towarowej i uzyskały zdecydowanie wyższe wskaźniki tej produkcji. W stosunku do średniej była ona wyższa: w przeliczeniu na jednostkę powierzchni - o 38,6%, w przeliczeniu na 1 gospodarstwo – ponad 3-krotnie, a na 1 zatrudnionego - blisko 4-krotnie. Pozytywnie wyróżniała się także grupa gospodarstw użytkowanych przez osoby z wykształceniem średnim.

Tabl. 4. Rolnicza produkcja towarowa według poziomu wykształcenia użytkownika gospodarstwa indywidualnego^a

POZIOM WYKSZTAŁCENIA UŻYTKOWNIKA GOSPODARSTWA	Produkcja towarowa			
	ogółem	na 1pełnoza- trudnionego	na 1 ha użytków rolnych	na 1 gospodarstwo
	w odsetkach	w złotych		
O g ó ł e m.....	100,0	22650	2101	24559
Wyższe	14,7	82408	2912	76816
Policealne	2,5	32084	2414	28164
Średnie	35,6	31506	2288	32126
Zasadnicze zawodowe	34,0	17987	1899	20436
Podstawowe i bez wykształcenia.....	13,2	11589	1640	12956

^a O powierzchni powyżej 1ha użytków rolnych.

WAŻNIEJSZE WYDATKI PONIESIONE PRZEZ GOSPODARSTWA ROLNE NA CELE INWESTYCYJNE I PRODUKCYJNE

W roku gospodarczym 2001/2002 łączne wydatki poniesione przez gospodarstwa rolne na cele inwestycyjne i na bieżącą produkcję rolniczą wyniosły 1446,2 mln zł, w tym w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wydatkowano 1120,0 mln zł (tj. 77,4% wydatków ogółem).

W gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha w przeliczeniu na jednostkę powierzchni użytków rolnych wydatki te wyniosły 1,6 tys. zł, a w przeliczeniu na 1 gospodarstwo 18,9 tys. zł.

Wśród gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR wartość wydatków na cele inwestycyjne i produkcyjne w przeliczeniu na 1 gospodarstwo zwiększała się wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa i wahała od 5,4 tys. zł w gospodarstwach o powierzchni 1-2 ha do 3,5 mln zł w gospodarstwach o powierzchni 1000 ha i więcej. Natomiast w przeliczeniu na 1 ha UR poziom tych wydatków był najwyższy w gospodarstwach najmniejszych – 1-2 ha (3,9 tys. zł) i 2-3 ha (2,6 tys. zł).

W gospodarstwach rolnych 34,7% wydatków ogółem przeznaczano na cele inwestycyjne, w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR odsetek ten wyniósł 37,2%.

W przeliczeniu na 1 ha UR wysokość nakładów inwestycyjnych poniesionych przez gospodarstwa rolne osiągnęła wartość 807 zł, w tym przez gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR – 913 zł.

W grupie gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha wartość wydatków inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych zmniejszała się w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa od 5,7 tys. zł w gospodarstwach najmniejszych (1-2 ha) do 1,3 tys. zł w gospodarstwach o powierzchni 5-7 ha i poniżej 1,0 tys. zł w pozostałych grupach obszarowych (osiągając najniższy poziom 610 zł w gospodarstwach o powierzchni 300-500 ha użytków rolnych).

Natomiast poziom wydatków na bieżącą produkcję rolniczą w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wykazywał mniejsze zróżnicowanie i z wyjątkiem gospodarstw o powierzchni 1-2 ha (w których wynosił 1,5 tys. zł) i gospodarstw o powierzchni 1000 ha i więcej (1,4 tys. zł), w pozostałych grupach obszarowych wahał się w granicach od 859 zł (5-7 ha) do 1245 zł (2-3 ha).

Biorąc pod uwagę skalę towarowej produkcji rolniczej największe wydatki na cele inwestycyjne i produkcyjne, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i w przeliczeniu na 1 ha UR oraz na 1 gospodarstwo, poniosły gospodarstwa realizujące w ciągu roku sprzedaż w kwocie 100 tys. zł i więcej.

Analizując wartość nakładów inwestycyjnych w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR w przeliczeniu na jednostkę powierzchni według poziomu wykształcenia użytkownika stwierdzono, że najwyższe nakłady – 1244 zł - poniesione zostały w gospodarstwach, których użytkownikami były osoby z wykształceniem policealnym, a najniższe – 783 zł – w gospodarstwach z użytkownikiem posiadającym wykształcenie podstawowe lub bez wykształcenia.

Wydatki gospodarstw rolnych o charakterze inwestycyjnym podzielone zostały na dwie grupy - wydatki na zakup środków trwałych i pozostałe wydatki inwestycyjne.

Wydatki na środki trwałe (obejmujące zakup ziemi, ciągników, innych środków transportowych, maszyn i urządzeń oraz pozostałych środków trwałych do prowadzenia działalności pozarolniczej) wyniosły 252,6 mln zł i stanowiły 50,3% ogółu wydatków inwestycyjnych, w tym w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych odpowiednio 192,5 mln zł i 46,2%.

Największą część tych nakładów przeznaczono na zakup ciągników, innych środków transportu oraz maszyn i urządzeń – 60,0%, w tym na zakup ciągników – 19,7%; w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR odpowiednio: 57,1% i 17,0%.

Ziemię zakupiło 3,4% ogółu gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (2,8 tys.). Największy odsetek gospodarstw kupujących grunty odnotowano w gospodarstwach dużych - o powierzchni

100-200 ha (32,1%) i 100-200 ha (30,9%) oraz bardzo dużych - 500 ha i więcej (32,5%), natomiast najmniejszy - w gospodarstwach o powierzchni do 10 ha (1,2% -1,7% ogółu gospodarstw).

Na zakup ziemi gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR przeznaczyły 34,6% tych wydatków, tj. 66 mln zł. Najwyższy udział w nakładach na środki trwałe wydatków na zakup ziemi (39-47%) miały gospodarstwa o powierzchni 20-200 ha oraz o powierzchni 500-1000 ha (45%).

Wydatki na zakup ciągników poniosło zaledwie 1,5 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. W ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR odsetek gospodarstw, których użytkownicy zakupili ciągniki jest bardzo niski (0,4-1,6%) w grupie obszarowej do 10 ha i wzrasta w miarę wzrostu ich obszaru. W grupie gospodarstw o powierzchni 10-15 ha udział gospodarstw, które dokonały zakupu wyniósł 2,4%, a w grupach 15-20 ha i 20-50 ha odpowiednio 4,4% i 7,2%. W grupach obszarowo większych, udział tych gospodarstw stanowił 13,9% - w grupie 50-100 ha i 30,9% - w grupie 100 ha i więcej.

Zakupu innych środków transportowych, maszyn i urządzeń dokonało 5,1 tys. gospodarstw indywidualnych, tj. 6,2% ogółu gospodarstw omawianej populacji. Najwięcej wydatków na zakup maszyn i urządzeń poniosły gospodarstwa z grupy obszarowej 7-15 ha oraz 20-30 ha. Odsetek gospodarstw dokonujących zakupu tych środków trwałych systematycznie wzrasta wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa - od 1,7% w grupie 1-2 ha do 45,7% - w grupie 200 ha i więcej.

Wyniki spisu wykazały, że niewielki odsetek gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych poniósł wydatki na zakup środków trwałych przeznaczonych do prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Wydatki na ten cel poniosło 1,2% omawianej populacji gospodarstw.

Wydatki na środki trwałe przeznaczone do prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej wyniosły 16 mln zł i stanowiły 8,3% nakładów poniesionych na środki trwałe. Najwyższy udział tych nakładów w ogólnych wydatkach na środki trwałe odnotowano w gospodarstwach o powierzchni do 10 ha. I tak w gospodarstwach najmniejszych (1-2 ha UR) udział ten wynosił 27,2%, w grupie obszarowej 3-5 ha ok. 20%, a w grupie 5-7 ha – 18,2%. W pozostałych grupach obszarowych udział omawianych wydatków stanowił od 0,8% do 11% ogólnych nakładów na środki trwałe.

W gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR nakłady na środki trwałe w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosły 725 zł, przy czym wartość nakładów związanych z działalnością rolniczą była nieco wyższa niż wartość nakładów związanych z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej (680 zł wobec 662 zł). Wyższy poziom nakładów związanych z pozarolniczą działalnością gospodarczą odnotowano w gospodarstwach mniejszych obszarowo i o niższej skali sprzedaży.

W roku gospodarczym 2001/2002 wydatki inwestycyjne pozostałe (poza wydatkami na zakup środków trwałych) poniesione w 25,5 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR osiągnęły kwotę 223,8 mln zł i prawie w całości (99,8%) były przeznaczone na działalność rolniczą (gospodarstwa o powierzchni 200 ha i więcej na działalność tą przeznaczyły 100% wydatków inwestycyjnych pozostałych).

W przeliczeniu na jednostkę powierzchni gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych przeznaczyły na wydatki inwestycyjne pozostałe 621 zł. Najwyższy poziom tych wydatków przewyższający średnią o blisko 8 razy odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 1-2 ha. W pozostałych grupach obszarowych omawiane wydatki zmniejszały się wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw z 2681 zł (2-3 ha) do 255 zł (1000 ha i więcej) na 1 ha użytków rolnych.

W omawianej zbiorowości gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha ponoszących wydatki inwestycyjne pozostałe, największy odsetek gospodarstw (22,7%) poniósł wydatki na budowę, remont i modernizację budynków mieszkalnych. Wydatki na ten cel poniosły gospodarstwa we wszystkich grupach obszarowych, przy czym ich odsetek wahał się od 17,6% w grupie 1-2 ha do 35,0% w grupie 100 - 200 ha.

Wydatki na budowę, remont i modernizację budynków gospodarczych poniosło w województwie 8,4% gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Odsetek gospodarstw ponoszących te wydatki wzrasta systematycznie wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa. I tak w przedziale do 7 ha odsetek gospodarstw inwestujących na ten cel waha się od 3,8% do 8,6%, a w grupie 7-20 ha od 10,2% do 17,4%.

W rozwój infrastruktury technicznej w badanym okresie zainwestowało 4,7 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (tj. 5,7% ogółu gospodarstw w województwie). Inwestowanie

w infrastrukturę techniczną gospodarstw było ściśle związane z ich powierzchnią - odsetek gospodarstw ponoszących wydatki na ten cel wzrastał od 3,5% w gospodarstwach najmniejszych do 14% w gospodarstwach o powierzchni 50-100 ha i 28% w gospodarstwach dużych – o powierzchni 500 ha i więcej.

Wydatki poniesione przez omawiane gospodarstwa na rozwój infrastruktury technicznej w kwocie 10,7 mln zł, stanowiły 4,8% kwoty wydatków inwestycyjnych pozostałych. Udział tych wydatków był podobny we wszystkich grupach obszarowych z wyjątkiem grupy 200-300 ha oraz 1000 ha i więcej, w których ponad 2-krotnie przewyższał średnią).

Wydatki na zwiększenia stada podstawowego i zmianę kierunku produkcji zwierzęcej poniosło 2,4% gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, przeznaczając na ten cel 13,2 mln zł.

Wydatki na nowe nasadzenia i zmianę kierunku produkcji roślinnej poniosło 3,9% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. W grupie do 10 ha mniej niż 5% gospodarstw dokonało nowych nasadzeń, a w grupie 50-100 ha - 11%. Wydatki na ten cel stanowiły 7,1% omawianych wydatków inwestycyjnych (15,9 mln zł). Wyższy od średniej dla województwa udział wydatków przeznaczonych na modernizację produkcji roślinnej w wydatkach inwestycyjnych pozostałych odnotowano w grupie gospodarstw o powierzchni 15-20 ha i powyżej 30 ha. W gospodarstwach o powierzchni 200-300 ha udział ten wynosił 15,8%, w gospodarstwach 500-1000 ha - 31,6%, a w największych (1000 ha i więcej) - 33,9%.

Zalesienia gruntów prowadzone były przez 0,3 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR, tj. 0,3% ogólnej ich liczby. Odsetek gospodarstw, które dokonały zalesień gruntów jest zbliżony we wszystkich grupach obszarowych, z wyjątkiem gospodarstw o powierzchni 50-200 ha, w których ponad 4-krotnie przewyższa średnią. Wśród gospodarstw, które w badanym okresie przeprowadziły zalesienia gruntów 46% dokonało nasadzeń na powierzchni mniejszej niż 5% powierzchni ogólnej gospodarstwa, 23% na obszarze 5-10%, a 17% na powierzchni 10-20%. Niespełna 14% gospodarstw dokonało zalesień na obszarze przekraczającym 20% ogólnej powierzchni gospodarstwa- były to gospodarstwa o powierzchni do 20 ha.

Zakupu materiałów i usług do bieżącej produkcji rolniczej dokonało w województwie 70,6% gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych. Wśród gospodarstw prowadzących działalność rolniczą udział gospodarstw ponoszących omawiane wydatki wyniósł 92,4%. W analizowanej populacji gospodarstw indywidualnych odsetek ten był bardzo zbliżony we wszystkich grupach obszarowych i świadczy o powszechności ponoszenia wydatków związanych z działalnością rolniczą, a w szczególności wydatków na zakup nawozów, wapna i środków ochrony roślin.

Tabl. 5. Gospodarstwa indywidualne^a, które zakupiły środki obrotowe i usługi rolnicze w % ogólnej liczby gospodarstw prowadzących działalność rolniczą

Wyszczególnienie	Gospodarstwa, które zakupiły materiały i usługi				
	razem	nawozy, wapno i środki ochrony roślin	pasze	paliwo	usługi rolnicze
	w % gospodarstw prowadzących działalność rolniczą				
O g ó ł e m	91,9	84,7	33,4	63,4	60,6
Gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych:					
1 – 2 ha	84,2	74,2	19,0	28,2	62,1
2 – 3	88,4	79,0	22,1	42,9	62,8
3 – 4	91,1	82,8	25,9	56,9	62,8
4 – 5	92,1	84,7	29,5	65,9	63,9
5 – 7	94,5	88,2	34,0	75,8	64,3
7 – 10	96,6	91,3	42,6	86,6	66,7
10 – 15	97,4	92,7	49,4	91,5	62,0
15 – 20	98,1	93,6	53,8	93,7	55,9
20 – 50	98,1	94,0	54,5	94,6	43,1
50 – 100	98,5	95,4	49,3	94,7	29,9
100 – 200	97,8	93,5	33,3	92,6	32,4
200 ha i więcej	98,9	95,9	38,1	95,6	44,4

^a O powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wydatki ponoszone na zakup środków obrotowych i usług rolniczych stanowiły 45,3% wartości towarowej produkcji rolniczej, w tym 44,9% w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i 46,6% w gospodarstwach pozostałych. W analizowanej zbiorowości gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha wydatki te kształtowały się na poziomie 52-79% rocznej produkcji towarowej w grupie do 7 ha, a w gospodarstwach większych udział tych wydatków w produkcji towarowej wahał się od 26 do 51%.

Wydatki na zakup nawozów, wapna i środków ochrony roślin stanowiły 22,2% produkcji towarowej, wydatki na pasze - 15,3%, a na paliwo - 11,3%. Na zakup usług rolniczych omawiane gospodarstwa przeznaczyły 9,4% produkcji towarowej.

Gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najwięcej wydały na nawozy, wapno i środki ochrony roślin – 475 zł, a najmniej na usługi rolnicze – 209 zł.

Zakupu paliw dokonało 63% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, tj. 40 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Odsetek gospodarstw, które zakupiły paliwo był wyższy od średniej (48,5%) w grupach obszarowych powyżej 4 ha i wynosił od 51% (w grupie 4-5 ha) do 91% (w grupie 200 i więcej ha). W gospodarstwach mniejszych odsetek ten wahał się od 17 do 42%. Wydatki na zakup paliw w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosły średnio 243 zł.

W badanym okresie wydatki na zakup pasz poniosło 21 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, tj. 33% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Odsetek gospodarstw, które zakupiły te środki produkcji wyraźnie zwiększa się wraz ze wzrostem powierzchni w gospodarstwach o powierzchni do 50 ha (od 12 do 51%). Natomiast w gospodarstwach o powierzchni 50 ha i więcej udział gospodarstw, które zakupiły pasze wynosił 47% w grupie 50-100 ha i 34% w grupie 100 ha i więcej.

Wydatki na zakup pasz w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosły 420 zł. Przewyższały średnią w gospodarstwach najmniejszych (do 3 ha) - ponad 4-krotnie, a w grupie gospodarstw 3-4 ha 2,5-krotnie. W pozostałych grupach obszarowych wydatki te były niższe od średniej i wahały się od 185 zł do 407 zł na 1 ha użytków rolnych.

W badanym okresie wydatki na zakup usług rolniczych poniosło 38,4 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, tj. 60,6% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Odsetek gospodarstw zakupujących usługi rolnicze zmniejszał się wraz z powiększaniem obszaru gospodarstwa. W grupie obszarowej 10 ha i więcej odsetek gospodarstw korzystających z usług obcych wahał się od 28% do 56% ogólnej liczby gospodarstw w danych grupach.

W roku gospodarczym 2001/2002 wydatki na dzierżawę ziemi poniosło 13,0% ogółu gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Zwiększanie powierzchni produkcyjnej poprzez dzierżawę ziemi było dość powszechne wśród gospodarstw średnich i dużych. Odsetek gospodarstw ponoszących wydatki na dzierżawę wynosił w grupie obszarowej 10-100 ha od 17 do 58%, a wśród największych - od 62 do 90%. W grupie obszarowej o powierzchni do 10 ha odsetek tych gospodarstw wahał się od 7,0 do 9,2%.

Na dzierżawę gruntów gospodarstwa indywidualne przeznaczyły w omawianym okresie 4,2% produkcji towarowej. Wydatki na ten cel sięgały ok. 10% wartości produkcji towarowej w grupie obszarowej do 3 ha oraz 300-500 ha, a w gospodarstwach większych udział ten zmieniał się od 2,5 % do 6,3%.

SPLATY KREDYTÓW I POŻYCZEK ORAZ STAN ZADŁUŻENIA GOSPODARSTW ROLNYCH

W roku gospodarczym 2001/2002 kredyty i pożyczki spłacało 13,9 tys. gospodarstw rolnych. Z ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych 16,6% obciążone było spłatami kredytów i pożyczek. Odsetek gospodarstw spłacających kredyty i pożyczki stanowił mniej niż 10% ogólnej liczby gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha w grupach obszarowych do 4 ha, zaś w gospodarstwach o powierzchni 7 ha i więcej odsetek ten przekraczał 22%, osiągając poziom ponad 70% w gospodarstwach o powierzchni 100 ha i więcej.

Wśród gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha produkujących głównie na rynek 32,0% spłacało kredyty i pożyczki, i im większa była skala sprzedaży, tym większy odsetek gospodarstw spłacających kredyty. Gospodarstwa korzystające z kredytów stanowiły blisko 50% ogólnej liczby gospodarstw realizujących sprzedaż w kwocie 25 tys. zł i więcej, zaś odsetek gospodarstw o największej wartości produkcji towarowej (100 tys. zł i więcej) spłacających kredyty i pożyczki był bliski 70%.

Biorąc pod uwagę wielkość rocznych spłat kredytów i pożyczek największy odsetek (38,7%) stanowiły gospodarstwa spłacające rocznie 4-15 tys. zł, 27,0% gospodarstw spłacało 2-4 tys. zł, a 11,6% - 1-2 tys. zł. Mniej niż 600 zł rocznie spłacało 3,5% zadłużonych gospodarstw, a więcej niż 50 tys. zł – 5,2% gospodarstw.

Wśród użytkowników gospodarstw spłacających kredyty mężczyźni stanowili ponad 80%, a 45% z nich to osoby w wieku 45-64 lat.

Blisko połowa indywidualnych gospodarstw rolnych spłacających kredyty i pożyczki były to gospodarstwa, w których użytkownikiem była osoba z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a zaledwie 1,9% - z wykształceniem policealnym.

Dla 0,7 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych roczne spłaty kredytów stanowiły do 5% wartości produkcji towarowej, a dla 3 tys. gospodarstw 5-15%. Natomiast w blisko 6 tys. gospodarstw produkcja towarowa była obciążona kredytami w wysokości 15-50% jej wartości, a w 3 tys. gospodarstw obciążenie to wynosiło 50% i więcej. W gospodarstwach o powierzchni do 7 ha obciążenie produkcji towarowej kredytami było znacznie większe niż w gospodarstwach dużych.

W roku gospodarczym 2001/2002 wydatki poniesione na spłaty kredytów i pożyczek przez gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR realizujące produkcję towarową wyniosły 169,7 mln zł. Spłaty kredytów w przeliczeniu na 1 zadłużone gospodarstwo wyniosły 13,7 tys. zł, a na 1 ha użytków rolnych - 0,5 tys. zł. Wysokość tych wydatków była związana z powierzchnią gospodarstwa rolnego. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najwyższe wydatki ponoszone były przez małe gospodarstwa rolne o powierzchni 1-2 ha użytków rolnych i wyniosły 5,2 tys. zł, zaś w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha kwota ta kształtowała się na poziomie ok. 400 zł. Przeciętny udział wydatków poniesionych na spłaty kredytów i pożyczek przez indywidualne gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha UR w wartości towarowej produkcji rolniczej wyniósł 17,8%.

Według stanu w dniu 20 V 2002 r. zadłużonych było 14,9 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 17,9% ogólnej liczby gospodarstw. Dla gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR odsetek ten wynosił 17,7%. Im większa powierzchnia gospodarstwa tym udział zadłużonych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw był wyższy i wahał się od 4,8% do 11,9% w gospodarstwach małych (do 5 ha), od 16,2% do 61,4% w grupie obszarowej 5-50 ha i od 69,1% do 95,0% w gospodarstwach o powierzchni 50 ha i więcej.

Tabl. 6. Zadłużenie gospodarstw indywidualnych^a
Stan w dniu 20.V.2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z tytułu kredytów	
		inwestycyjnych	bieżących
Gospodarstwa zadłużone:			
w tysiącach.....	14,7	6,0	9,3
w % ogólnej liczby gospodarstw	17,7	7,2	11,2
Zadłużenie w złotych:			
na 1 gospodarstwo	31693	40324	16268
na 1 ha użytków rolnych	1197	1063	581

^a O powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Najwyższy odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR - 35,2% - spłacał zadłużenie w wysokości 4-15 tys. zł. Zadłużenie powyżej 50 tys. zł miało 1,4 tys. gospodarstw (9,5%).

Pośród zadłużonych gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR 40,8% zaciągnęło kredyty inwestycyjne; w ogólnej liczbie gospodarstw stanowiły one 7,2%. Tutaj również najwyższy odsetek (33,2%) gospodarstw spłacał zadłużenie w wysokości 4-15 tys. zł.

Pośród 6 tys. gospodarstw obciążonych zadłużeniem z tytułu kredytów inwestycyjnych 3,4% produkowało wyłącznie na potrzeby własne, 8,7% głównie na potrzeby własne, a 88,0% głównie na rynek.

Gospodarstwa rolne obciążone zadłużeniem z tytułu kredytów bieżących stanowiły ponad 11% ich ogólnej liczby i 63,4% wszystkich gospodarstw zadłużonych. Najwyższy odsetek (39%) stanowiły gospodarstwa, których zobowiązania z tytułu kredytów bieżących wynosiły 4-15 tys. zł.

Zadłużenie indywidualnych gospodarstw rolnych ogółem wynosiło 465,4 tys. zł i w przeliczeniu na 1 gospodarstwo średnio przypadało 31,7 tys. zł, a na 1 ha użytków rolnych – 1,2 tys. zł. W ogólnej wartości zadłużenia na zobowiązania z tytułu kredytów inwestycyjnych przypadało 241,4 mln zł, tj. 51,9%, a na zobowiązania z tytułu kredytów bieżących 151,3 mln zł (32,5%). Pozostałe 15,6% to zaległości w opłatach. Najwyższe zadłużenie posiadały gospodarstwa produkujące na rynek (35,6 tys. zł), a w szczególności dokonujące sprzedaży w wysokości 100 tys. zł i więcej (195,8 tys. zł).

W ogólnych rozmiarach zadłużenia najwięcej (39,8%) przypadało na gospodarstwa indywidualne, w których użytkownik posiadał wykształcenie średnie. Na gospodarstwa, w których użytkownicy legitymowali się wykształceniem wyższym przypadało 17% wartości zadłużenia, z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia – 7,5%, a z policealnym 3%.